

GYURÁCZ FERENC

ÚJABB KORI TÖRTÉNELMÜNK MEGINDÍTÓ SZIMBÓLUMA*

Tisztelt Megemlékező Közönség, Hölgyeim és Uraim, kedves Diákok!

A keresztény magyar politikus, akinek jelképes sírjánál most összegyűltünk, s akinek emlékére néhány szót nekem is mondanom adatik, 116 évvel ezelőtt született, és 60 évvel ezelőtt halt mártírhálált. A sors véletlene folytán mind születése, mind pedig halála márciusra, a magyar szabadság jelképes hónapjára esett.

Jelképekben gazdag újabb kori magyar történelmünk egyik legmegindítóbb, legkatartikusabb szimbóluma gróf Esterházy János messzefénylő politikusi és emberi alakja. Az itt megjelenteknek ma már nem kell bemutatni őt. Amikor azonban a rendszerváltozás éveiben az első nyilvános tanácskozást szentelték személyének Pozsonyban (s azon néhányan Szombathelyről is részt vehettünk), még szinte mindenkinek újdonság volt az ő szerepéről, munkásságáról hallani. A kommunista rendszer egész fennállása során mély hallgatás övezte tevékenységét. Akkor még a felvidéki magyarság sorsában tájékozottabb értelmiségnek is az lehetett a benyomása, hogy a kommunisták ún. Sarló mozgalma volt a legjelentősebb magyar politikai próbálkozás a két világháború közötti Csehszlovákiában. Az Országos Keresztény Szocialista Pártról és a szlovákiai Magyar Pártról, melyeknek a fiatal Esterházy János 13 éven át elnöke, 10 éven át pedig parlamenti képviselője volt, szinte egyáltalán semmi szó nem esett. Nem illett szólni a gróf zsidókat és lengyeleket mentő tevékenységéről és arról a világszenzációról sem, hogy a fasiszta szlovák állam parlamentjében 1942-ben a jelenlevők közül egyedül ő, az elnyomott magyar kisebbség egyetlen képviselője nem szavazta meg a zsidók deportálását lehetővé tevő törvényt.

Az elmúlt negyedszázadban aztán sokan sokat tettek azért (a történészek közül leg többet Molnár Imre, a politikusok közül Duray Miklós), hogy Esterházy János életének és munkásságának ismerete növekedjék, méltó tisztelete pedig kibontakozzék. Sok szép eredmény jelzi ezt, melyek sorában a Vas megyei Esterházy-kultusz jelei talán nem nagy, de stabil és hűséges vonulatot képeznek. A Bolyai Gimnázium és a Rákóczi Szövetség helyi

* Elhangzott 2017. március 19-én Nyitraújlakon (v. Nyitra vm., ma: Veľké Zálužie, Szlovákia), az alsóbodoki (Dolné Obdokovce) Magyar Tannyelvű Magán-szakközépiskola és a szombathelyi Bolyai Gimnázium közös megemlékezésén.

szervezete rendszeresen ápolja e kultuszt, több tanácskozás és több helyi publikáció is sorakozott egymás után az utóbbi esztendőkből, s még fog ezután is. A *Vasi Szemlé*ben Duray Miklós tanulmányát közölhettük róla**, Kapiller Ferenc szerkesztőtársam pedig megszólaltatta a Vas megyei Hetényi Józsefet***, aki a Gulágon együtt raboskodott Esterházy Jánossal, s őt közletről megismervén, a maga expresszív nyelvén a magyarok szenvedő Krisztusának nevezte el. A Szombathelyen élő Garzuly Ferenc orvosprofesszor ugyancsak megemlegette őt a vasszilvágyi Magyar Nyugat Könyvkiadónál megjelent könyveiben – a professzor úr édesapja, id. Garzuly Ferenc Esterházy közeli munkatársa, a felvidéki Magyar Párt gazdasági vezetője volt az 1940-es évek első felében, és (mint Molnár Imre kiváló könyvéből megtudtam) még Esterházy utódaként is szóba került a neve, amikor a gróf 1944 végén az őt ért támadások miatt átmenetileg lemondani kényszerült a párt elnökségéről.

S ha már a Vas megyei vonatkozásoknál és egyszersmind a jelképeknél tartunk, akkor nem hagyhatom említés nélkül Mindszenty József bíboros hercegprímást, aki a magyarság védelmének a jobb- és baloldali totalitarizmusokkal ugyanolyan következetességgel és áldozatvállalással szembeszálló jelképes nagy alakja volt a századközép pokoli világában, mint Esterházy János. Mindszenty boldoggá avatási eljárása egy ideje már folyik, de még több akadályt le kell küzdeni, hogy célba érjen. Esterházy János nyilvánvaló életszentsége ugyancsak fölveti a kanonizálás igényét.

Korunkban a politika és a politikusok ázsiója rendkívül alacsony. A közvélemény ma már nem egyszerűen úri huncutságnak tartja a politikát, hanem ennél sokkal rosszabbnak: a fehérgalléros bűnözés sajátos válfájának. Ezzel szemben áll Esterházy János világító példája, aki pályája során többször is járhatott volna a széles úton, de ő mindig a keskeny utat választotta. Azt bizonyította ezzel, hogy igenis lehetséges erkölcsösen politizálni, hogy politika és erkölcs nem zárják ki egymást. Eduard Benes 1936-ban miniszteri tárcát ajánlott neki, de ő ezt elvi alapon visszautasította. Az első bécsi döntés után pályáját folytathatta volna a budapesti parlamentben is – ő mégis inkább a tiszói Szlovákia mellett döntött, hogy az ott rekedt 60–70 ezres magyarság sorsának segítője legyen. Letartóztatása és elhurcoltatása után pedig szintén alkalma lett volna megtagadni elveit, vagy akár elvszerűen, másokhoz hasonlóan ő is emigrációba vonulhatott volna, vagy élhetett volna a szökés kínálkozó lehetőségeivel – ő azonban ekkorra már valóban a krisztusi utat járta: semmiben nem tett engedményt vádlóinak, a rá váró mérhetetlen szenvedést, megkínzást, betegséget pedig áldozatként felajánlotta Istennek a magyar közösség megmentése, jövőjének biztosítása céljából.

De vajon volt-e értelme áldozatának, elérte-e a célját? Erre a kérdésre az igazi választ nem ezen a földön lehet megtalálni. Azt azonban mi, földi halandók is egyre nyilvánvalóbban érzékeljük, hogy a trianoni békediktátum centenáriuma felé közeledve Európa a változások korába – hogy azt ne mondjam: a változó korba – lépett. Hogy ezután az egyre gyorsuló leépülés következik-e, vagy pedig valamiféle másodvirágzás, sőt megfiatalodás korszaka jön el, az igen nagy részben azon múlik, hogy a növekvő fenyegetettség sokkhatására alázattal vissza tud-e hajolni önazonosságának azokhoz a forrásaihoz, melyekből Esterházy tiszta szelleme táplálkozott: a keresztyény és nemzeti szeretet és szolidaritás

** DURAY Miklós: Esterházy János, a megtörhetetlen európai. In: *Vasi Szemle*, 2016. 1. sz. 3–15. továbbá ld. jelen számunkban megjelent írását.

*** KAPILLER Ferenc: „A magyarok szenvedő Krisztusa”. Hetényi József beszél. In: *Vasi Szemle*, 2009. 4. sz. 405–426.

eszméjéhez, amely ezer éven át megtartotta a népeket, s amely együttműködésüknek is egyetlen tartós alapja lehet. Mert igazán együttműködni nem az önmagukat nem becsülő, őseik kultúráját fellazítani kész, etnikai vegyespártokat erőltető egyéni érdekhajhászok tudnak, hanem azok, akik magukban is és másokban is megbecsülik a sajátosat, az egyedit.

Különösen igaz ez a magyar és a szlovák nép és nemzet esetében. Távól állok mindenféle gyakorlati politikától, ezért talán minden különösebb felelősségvállalás nélkül ki mondhatom, amit gondolok. És azt a kérdést gondolom, hogy a kölcsönös történelmi sérelmeken, görcsökön és mélyen rögzült előítéleteken kívül ugyan vajon mi indokolja, hogy ez a két nemzet egymástól elkülönülve, egyik a másik orra alá folytonosan borsot törve éljen? Két, a nyugati kereszténységhez tartozó nemzet, egymáséhoz nagyon sokban hasonló habitussal, népi kultúrával, hasonló társadalmi problémákkal és legújabban, mint 3–400 évvel ezelőtt, ismét közös védekezésre kényszerülve az Európát előzönlenni akaró muzulmán agresszióval szemben. Mi indokolja a kicsinyes, szűkkeblű, asszimiláló intézkedéseket és szempontokat a szlovák oldalon, és mi akadályozza, hogy a magyar oldalon megszülessen egy átfogó bizalmi program, mely elmehetne akár a két állam föderációjának fölvetéséig, melyben nem csak a magyar nyelv kapna zöld utat végre a Felvidéken, Szlovákiában, hanem akár a szlovák nyelv és kultúra is kötelező tantárgy lehetne Mad'arsko területén, a csonka-magyarországi közoktatásban?

A 60 évvel ezelőtt mártírhalált szenvedett Esterházy János a szentistváni eszmekörben gondolkodott, amely az ő értelmezésében nem birodalmi eszmét jelentett, hanem a dolgok természetes rendjének érvényesülését. A háború küszöbén így – ma is érvényes módon – beszélt a pozsonyi parlamentben: *„Nézetem szerint, a Duna-medencében élő kis nemzeteknek (...) egymásra kell találniuk, hogy függetlenségüket megőrizve biztosítsák (...) a Kárpátok medencéjének békés életét.”* A szentistváni elveket pedig szerinte csak *„egyféleképpen lehet magyarázni, hogy keresztény nemzeti alapon állva, tiszteletben tartja a másajkiak nemzeti érzését. A Szent István-i gondolat sohasem jelentett elnyomó vagy elnemzetlenítő törekvést, és ez a gondolat sohasem akarja erőszakkal hatalmát rákényszeríteni arra, ami nem az övé”* – mondta Esterházy, és arra kérte képviselőtársait, hogy *„a kicsinyes tűszúrás politikája”* helyett *„a keresztény megértés és megbecsülés”* politikájával szolgálják a békés és biztonságos együttélés ügyét.

Tisztelt Megemlékezők, kedves Barátaim! Bár itt, szülőhelyén, ahol jelképes sírja áll, a máig el nem törölt igazságtalan ítélet miatt még haló poraival sem lehet jelen, gondolatait felidézve úgy látszik, Esterházy János gróf szelleme sokkal időszerűbb és jelenvalóbb, mint valaha.